

Napfogyatkozás május 31-én

Egy tévétorony hajnali megszállása

A Pécs felett magasodó 536 m magas Misina-tetőn áll 1973 óta egy vasbeton TV-torony. Az építmény 196 m magas, igaz, a kilátóterasz „csak” 82 m magasban van, de így is 618 m-ről nézelődhet a lifttel felérkező látogató.

Néhány részleges napfogyatkozást már végignéztünk innen, amelyek délután, naplementekor zajlottak. Az most is eszünkbe jutott, hogy a május 31-i napfogyatkozást innen kellene nézni, csak hogy a hajnali-reggeli időszakban a torony zárva tart, és reménytelennek tűnt a kinyitására még csak kísérletet is tenni.

Az érdekes égi jelenség előtt két nappal terjedt el a hír, hogy a Duna Televízió pécsi munkatársai elintézhették a hajnali toronylátogatást. Az egyetem földrajz tanszékéről Gyenizse Péter és Nagyváradai László összegyűjtötte a „korán kelni akarók” személyi adatait, és az Antenna Hungária budapesti központjával jóváhagyatták a névsort. 30-án délután jött a hír: engedély van, de nincs, aki másnap hajnalban beengedjen bennünket.

Ekkor Áts György és Áts Gellért vette kézbe az ügyet: addig-addig érdeklődtek, telefonálgattak, míg a Mismai Kilátó Presszót üzemeltető Hegedűs Zsolt jóváhagyta a bejutást. Azonban korán kelni ő sem kívánt a kedvünkért, így alkalmazottja, Martinek Zsolt (egy lelkes, áldozatkész, korán kelő fiatalember) nyitotta ki hajnali 04:15-kor a liftajtót. Addigra már ellepték a hegytetőt az éjjel és hajnalban riasztott amatőr csillagászok, és távcsövekkel, binoklikkal, fényképezőgépekkel, kamerákkal igyekeztek fel a körkilátó gallérjára. Jöttek egyetemisták, csillagászok, tévések.

A panoráma gyönyörű volt: körben Baranya dombjai, a Mecsek hegyei. Már pirkadt, de Pécs városa még teljes fényében tündökölt, kivilágítottan, csak 04:55 körül kapcsolták le a közvilágítást. Alattunk a közeli Állatkert éhes oroszlánja követelte ordítva a reggelijét...

Az ég felhőtlen volt, csak a horizont közelében látszott némi homály, pár foszlány és néhány kondenzcsík. Várakozás közben a Vénusz bolygót néztük távcsövekkel. A pirkadat valahogy nem volt az igazi: 4:50-től szinte „leállt” a világosodás! Az idő telt, már csak percek hiányoztak az elméleti napkelteig: de a keleti ég alja meglehetősen sötét maradt. Még azt sem lehetett biztosan érezni, hol is lesz itt a Nap kelése.

Aztán felgyorsultak az események: 05:03:31-kor kifényesedett vörösen egy felhőcsík pereme alul. 05:05:19-kor ugyanitt – a Zengő csúcsától jobbra – hirtelen megjelent és kifényesedett egy „csillag”, a fogyó-kelő Nap baloldali csúcsának első sugara! Távcsőbe pillantva máris egy háromszög alakú napdarabka látszott, egyre növekedve. 05:06:16-kor egy másik csillag fénylett fel: a jobb oldali csücsök első darabja! Ekkor volt a legszebb a kéltő Nap: ahogyan fogyottan, kettészakítottan egyre inkább emelkedik ki a szmogos, felhődarabkákkal tarkított maszatból. Vörösből egyre narancsabb majd narancssárgább lett, míg nem 05:07:58-ra teljesen kikerekedett az alsó pereme is a torzult napkorongnak.

A vizuális észlelők gyönyörködtek, a fotósok kattogtatták gépeiket, a tévések kameráztak, kevés szem maradt szárazon, kevés ember tudta némán nézni a jelenséget, a többség hangos véleménynyilvánítással üdvözölte a ritka szépségű napkeltét!

05:12-ig pusztá szemmel, szűrő nélkül belenézhattünk a Napba, még a távcsövekkel is. Aztán felraktuk a szűrőket és eleinte egyenre, majd idővel erősödő napképet néz-

hettünk: a légköri háborgást szenvedő Nap peremét, a holdperem feketéjét, nagyobb nagyításokkal a Hold profiljának egyenetlenségeit. 05:15-re teljesen kiemelkedett az alsó légköri homályból. 05:18-kor, a maximális fáziskor megjelent egy napfoltcsoport a jobb szarvnál: egy több umbrájú, bonyolult csoport (0365. számú) ... és így tovább. Még sokáig néztük a fogyatkozást, de ez az első negyedóra volt a legérdekesebb, legszebb.

A Nap 05:23-tól teljesen felhő- és homálymentes égrészen látszott. 05:30-ra tiszta sárga fénnel világított, és fényét is egyre inkább visszanyerte. Sragner Márta 4-5 percenként kis vázlatrajzokkal és színbecslésekkel követte a jelenséget. 06:05 körül egy másik nagy napfolt is előkerült, a bal oldali részen is (0373. számú). A sötét Hold egyre inkább elvonult bal felé. Gyorsan fogyott a maradék beharapás is.

Az utolsó kontaktus szabad szemmel: 06:13:50-kor volt (Gyenizse Péter, Sragner Márta, Pelle Pál). Ugyanez távcsővel alig tartott valamivel tovább: 06:14:01-kor tűnt el a Hold 6,3 cm-es refraktorral, 53x-os nagyítással (Keszthelyi Sándor).

Ezután egy csoportképre állt össze a csapat, és már indultunk is haza kicsit aludni. A televíziós stáb dolgozott: még aznap a Duna Televízió déli híradójának végén (11:58-12:00-ig) két perces filmbeszámoló megtekintésével élhettük át ismét a hajnali tüneményt.

KESZTHELYI SÁNDOR

Részleges napfogyatkozás napkeltekor

A 2003 májusában megrendezett Csillagászat hónapja rendezvénysorozatnak a részleges napfogyatkozás volt a méltó befejezése. A Győri Csoport tagjai alapvetően két helyszínről tervezték az esemény megtekintését: az Écs melletti dombtetőről és a Győrújbaráton található kilátó melletti térségről, ami a Sokorói-dombság északi csücskén terül el kb. 150 m magasan a környező Kisalföld sík területe felett. A helyszín kiválasztása mellett a kitűnő körpanoráma (délnyugattól északon át délkeletig) szólt. A médiumok segítségével (Városi TV, Kék Duna Rádió, Rádió Győr, Kisalföld napilap) a kilátó melletti füves területre invitáltuk a környék lakóit egy közös távcsöves bemutatóra. A napfogyatkozás a kilátó mellett táborozó diákoknak különleges reggeli ébresztőt adtunk, hiszen nekik házhoz jöttünk a sok-sok távcsővel.

A szép és ritka napkeltét kb. 35-40-en bámészkodhattuk végig, jómagam pl. úgy rácsodálkoztam a Nap felkelő hegycsúcsának megjelenésére, hogy még fotózni és videózni is elfelejtettem. Azután persze a fényképezőgépek és a videokamerák lett a főszerep a hegesztőüvegek és a 35 centis Dobsonnal kivetített Nap képe mellett.

A fogyatkozást 8 távcső segítségével igyekeztünk észlelni és fotózni, így négy-öt észlelőre jutott egy-egy műszer. A résztvevők rövid névsora: Bornyász Balázs, Csornai Péter, Horváth Attila (250/1250 Newton), Kiss Virág, Kristofóri Szabolcs, Kuroli Zoltán (150/780 Newton, 2x Barlow), Kuroliné Ildikó, Nagy Tamás, Nagy Barbara, Nagy Péter, Nagy Szilvia, Németh Ákos (200/1000 Newton), Pete Gábor (350/1815 Dobson), Pércsy Eszter, Pércsy Kornél, Réti András, Réti Lajos (170/1200 Newton), Réti András, Takács László, Vingler Béla (4/300 teleobjektív fókuszkétszerezővel), Zink Ferenc és még néhányan...

PETE GÁBOR

Fogyatkozás a léggömből

Egy maroknyi csapat szokatlan helyről figyelte a május 31-i napfogyatkozást: Horváth András, a Planetárium igazgatója a jelenséget olyan pontról gondolta végignézni, ahol szomszédos házak biztosan nem zavarják a kilátást. Ez a Budai-hegyekből túl kézenfekvő lett volna – hogy a dolognak pikantériája is legyen, a Westend City Center tetejéről 150 méter magasba emelkedő ballon kosára lett az észlelőhely. Ez többeknek tetszett: Budapestről néztük a jelenséget, de kicsit mégis eltávolodtunk a város zajától. Horvai Ferencsel hajnalban érkezünk a kihalt helyszínre, ahol a technikusok már előkészítették a léggömböt a felszállásra.

4:40-kor emelkedtünk fel, a magasból nézve a hajnali Budapest felett néhány ködpamacs látszott – a várható jelenségnek nyoma sem volt. A napkelte előtti öt percben a horizont fényekből már fokra pontosan tudni lehetett, merre emelkedik fel a napkorong. A Nap helyett azonban egy élénkvrös, „cápauszony” forma kelt fel – a napsarló „bal felső” csücske. Rádásul szokatlanul hirtelen, minden fokozatos átmenet nélkül. Majd nemsokára az előzőtől fél fokkal jobbra újabb cápauszony bujt elő: a Hold „túloldalán” a napkorong maradéka. A távcsöves megfigyelés nem volt egyszerű, az ide-oda libegő léghajó biztonsági kötelei között kellett a csorba napkorongot megpillantani. Hiába nőtt a fázis, a napfogyatkozás leglátványosabb része kétségtelenül a napkelte és azt követő 5 perc volt. Közben az ember a várost is figyeli – ahol mindennek „semmi hatása”: vonatok jönnek-mennek a Nyugati pályaudvaron, korán kelő autósok indulnak, néhol egész apró emberalakok is feltűnnek az utcákon. Léghajó ide vagy oda: se borzongató hideg, se szél nem volt ott fent, csak nagyon nagy csönd, és a csorba napkorong – mintha nem is Budapest belvárosából néztük volna végig az eseményt.

A léggömb a város felett, a fogyatkozás hajnalán (Maróti Tamás felvétele a Sas-hegyről készült)

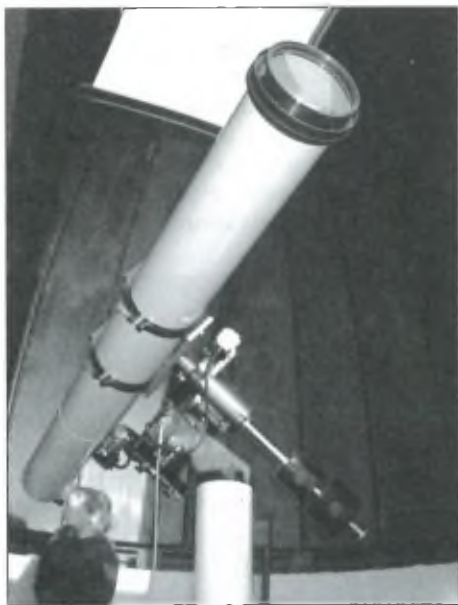
Hiába nőtt a fázis, a napfogyatkozás leglátványosabb része kétségtelenül a napkelte és azt követő 5 perc volt. Közben az ember a várost is figyeli – ahol mindennek „semmi hatása”: vonatok jönnek-mennek a Nyugati pályaudvaron, korán kelő autósok indulnak, néhol egész apró emberalakok is feltűnnek az utcákon. Léghajó ide vagy oda: se borzongató hideg, se szél nem volt ott fent, csak nagyon nagy csönd, és a csorba napkorong – mintha nem is Budapest belvárosából néztük volna végig az eseményt.

KERESZTURI ÁKOS

A Nap utolsó negyedben

A Csillagászat Hónapja legutolsó, egyben leglátványosabb égi eseménye volt a május 31-i részleges napfogyatkozás. A jelenség megfigyelésére és bemutatására a Polaris Csillagvizsgálóban is készültünk, bár a kelő Napot – a közeli fák lombkoronája miatt – sem az észlelőteraszról, sem a kupolából nem lehetett megfigyelni.

A napfogyatkozás-bemutatót hajnali 4 órára hirdettük meg – a hosszú, álmosító éjszaka után mintegy varázsütésre érdeklődők tömege jelent meg a bejáratnál. Folyamatosan érkező vendégeinket átírányítottuk a közeli domboldalra, hogy a napkeltét és a fogyatkozó Napot lehetőleg zavartalanul figyelhessék meg. Egy tűt sem lehetett volna leejteni a több száz „napfogyatkozó” által megszállt „észlelőlejtőn”. Távcső-

Az első látogató a Polaris új refraktoránál

tobb tagjai harsány „wow”-okat eregettek, a teraszon Kövi Szabolcs fújta különböző falfúvós hangszereit – élő, meditatív koncertjével emelte a nap fényét (vagy inkább fokozta a Nap fogyatkozását?). Két napimádó táncművész kéretlenül (és hivatlanul) táncra perdült – szerencse, hogy nem rúgták fel a távcsöveket.

A mi új távcsövünket, a 200/2470-es nagy refraktort a fogyatkozást követően avatuk fel, főszponzorunk, Tózsér Attila és a tubus készítője, Rózsa Ferenc jelenlétében. (Sajnos Babcsán Gábor „társ-szponzor” és Sári Pál, a mechanika és a távcsőoszlop adományozója egyéb teendői miatt nem vehetett részt a kis ceremónián.) A szerencsésebbek már láthatták hajnalban a Marsot, majd – a létra legtetején egyensúlyozva – a fogyatkozó Napot az új műszerrel. A látvánnyal mindenki meg volt elégedve!

A napfogyatkozás hajnalán történekről a Duna Televízió és a TV 2 készített tudósítást.

MIZSER ATTILA

A Csillagászat Hónapja Dunaújvárosban

Május folyamán sok érdeklődő látogatta a DUNAFERR Dunai Vasmű Humán Intézetében a hó elején megnyitott „Az égbolt szépségei” c. kiállításunkat. A kiállítást a városi érdeklődők és a vállalat dolgozói tömegesen megtekintették, sőt még a helyi Jószolgálati Otthon mozgásképes betegeit is elhozták. Ismeretterjesztő előadásunkra május 3-án 14 órakor a Munkás Művelődési Központ 211. sz. termébe viszonylag kevés érdeklődő érkezett, ennek ellenére nagyon élvezték régi szakköri tagunk, Szaniszló Erika előadását a távcsövekről és a változócsillagokról. Városi távcsöves

bemutatóink többsége a felső Duna-parti kilátónál, az Aratók szoborcsoportjánál zajlott. Erről a 70 méter magas löszpartról gyönyörű kilátás nyílik az északi, keleti, déli látóhatárig elterülő Duna-Tisza közére, este pedig a horizontközeli égi jelenségek is kitűnően megfigyelhetők.

Havi bemutató-sorozatunk első estéjén, május 3-án, 20 órától a vékony holdsarló, a Jupiter, az M44 és a Szaturnusz bolygó távcsöves bemutatóján nagyszámú érdeklődő gyűlt össze a kilátónál, és nagy tetszést aratott a holdsarló ölelésében ekkor még csak műszereinkkel látható hamuszürke fény.

A régóta várt Merkúr-átvonulás napján, május 7-én, már 4 órától tapostuk a kilátó talaját négydarabos távcsőütegünk pólusra állítása miatt. Ennek eredményességéről hamarosan meggyőződhattunk, ugyanis a tűző napon 16 általános és középiskolai osztályt fogadtunk, nem beszélve Filó Dani barátunk erőpróbájáról, mellyel példát mutatott a négy óvodás csoport okulárhoz való emelgetése közben.

Másnap, 8-án, 20 óra 15 perctől (hogy pihenő se maradjon) a helyi Petőfi Sándor általános iskola 3. osztálya várt engem és Ferenczi Bélát az Idősek otthona mögötti füves területen. Természetesen ismét a Hold, a Jupiter és a Szaturnusz bolygó volt a célpont, melyek látványát a gyerekeket kísérő szülők élvezték legjobban.

Mivel bemutatókon Holdunk a leghálásabb objektum, nem halaszthattuk el az első negyed fázisát sem, így május 9-én, 20 óra 15 perctől vártuk az érdeklődőket kísérőnk és a nagybolygók távcsöves bemutatójára. A felszaporodó tömeg láttán most sem kellett csalódnunk a helyi médiában, kivéve azt, hogy dr. Zsarnóczay Attila fotójáról majdnem kiretusálták a Merkúrt!

Május 23-án 19 órától a Munkás Művelődési Központ 310. sz. termében, filmvetítéssel kísért előadásra a vártnál kevesebb látogató érkezett, ami a több városrészt bekerítő 5. Fehérvár Rally egyéb programokat sutba vágó szervezőinek köszönhető! Ennek ellenére Carl Sagan: A Föld védelmében című filmje megmozgatta a jelenlévők fantáziáját az atomtámadás veszélyeivel és a környezetvédelemmel kapcsolatban. Fenti filmet a jelenlévő tanárok kérték a gimnáziumi fizika, illetve földrajz fakultációs oktatási órák tananyagaként.

Május 30-án 19 órától a Munkás Művelődési Központ 310. sz. termében dr. Zseli József diavetítéses előadásán élvezhették érdeklődőink a mély-ég objektumok látványát, majd a Columbia személyzetének emlékére a NASA filmje, „A megvalósult álom” részleteit csodálták. Az előadás után kb. 21:30-tól az épület előtt nagyszámú közönség csodálta Jupitert és az anyabolygót „közrefogó” két-két Galilei-féle holdat. Az utolsó érdeklődők után egyszer csak feltűnt, hogy magyarázatunkra „ja-ja, gute” válasz érkezik – zenei általános iskolánk német testvérvárosának vendégszereplőinek tartottunk bemutatót.

Május 31-én 4 órától négy műszert felsorakoztatva vártuk az érdeklődőket a részleges napfogyatkozás bemutatójára. A kilátónál ismét sok érdeklődő kereste fel csapatunkat, és a több kilométer hosszú löszpart sétányán is számosan várakoztak. Sajnos a horizont felett néhány fok magasan folyamatos felhősáv húzódott, így csak közvetlenül a maximum utáni pillanatokban fotózhattunk, gyönyörködhattunk a ritkán látott jelenségben. Rövidesen hihetetlen forróságban fogadtuk a távcsöveknél állók hosszú sorát, és a magyarázatok, szórólapok mellett védőszemüveget, ívhegesztő védőüvegeket osztogattunk.

ROMHÁNYI ATTILA